

DE FAMILIE VAN OESTERZEEL

Bijdrage tot de kwartierstaten van Gerard Steijns, Wouter Brock en Leo Adriaenssen

L.F.W. ADRIAENSSEN

Afkortingen

ARAB	Algemeen Rijksarchief Brussel
ARAG	Algemeen Rijksarchief Den Haag
RANB	Rijksarchief in Noord-Brabant

Opgedragen aan Gerard Steijns,
gewezen archivaris van Tilburg

§ 1. *Inleiding*

In een van de vorige afleveringen van *De Brabantse Leeuw* is zestiende- en zeventiende-eeuwse genealoog, heraldicus en archivaris Wouter Brock uit Tilburg besproken. Gerard Steijns, gemeentearchivaris van Tilburg, publiceerde ongeveer tien jaar geleden in het personeelsblad van het archief een brief aan zijn voorganger, die aan mijn aandacht is ontsnapt. Volgens hem is bij de inventarisatie van het archief van de domkerk te Utrecht, waarin heer Wouter Brock veel duidelijke sporen heeft nagelaten, alles uitgelicht wat niet met de dom te maken had. Het wapenboekje werd overgedragen aan het rijksarchief in 's-Hertogenbosch, wat verklaart hoe in de inventaris van de handschriftenverzameling de naam van Wouter Brock („Brocx”) wordt genoemd zonder dat deze voorkomt in het wapenboekje. Het Tilburgse gemeentearchief kreeg de privécorrespondentie toebedeeld, waarvan ik een deel aantrof in het niet geïnventariseerde deel van de Collectie Varia Tilburg. In het fonds Handschriften Tilburg berusten echter nog drie uit Utrecht afkomstige stukken.

De eerste brief is zuiver genealogisch van aard en behandelt de familie Van Oesterzeel, een van de acht kwartieren die in heer Wouters grafzerk met een geslachtswapen zijn vertegenwoordigd. Uit de datering 1555 blijkt dat Wouter al in zijn jeugd bezig was met zijn afstamming, een obsessie die meer dan een halve eeuw heeft voortgeduurd.

Wie de schrijfster was, kan met enige moeite uit haar brief worden opgemaakt. Zij heette Mariken Oesterseels, zei 4 mijl ten noorden van Leuven te zijn geboren, dat zij vervolgens te Leuven woonde en als 10-jarige Mariken van Loven, genoemd naar haar laatste woonplaats, in het franciscanessenklooster te Geertruidenberg was opgenomen. De brand van het klooster in 1503 maakte zij

nog mee, zodat zij in 1555 dus al een oudgediende was. Veel later trad een vrouw in het klooster, die de meid van haar nicht Berber Oesterseels had gekend.

Mariken was een dochter van heer Jan Oesterseels, dus blijkbaar een bastaarddochter. Wouter Brock noemde zij haar neef en inderdaad blijkt uit onderzoek dat zij een volle nicht was van zijn moeder. In haar brief aan Wouter passeren verschillende familieleden de revue, zonder dat de aard van verwantschap altijd duidelijk is. Centraal staan Dirick Oesterseels en diens nicht Berber Oesterseels. Hij had een dochter, die trouwde met zekere Rafels (Raphaël). Zij stierf kinderloos en en had legaten vermaakt aan de twee en vier kinderen van haar bastaardzusters, van wie er in 1555 nog een leefde.

Mariken Oesterseels alias van Loven kende niemand anders meer met haar familienaam dan twee jongens, van wie zij de een een zoon noemde van de heer van Hoogstraten. Deze veelbelovende jongeman stierf rond 1530. Toen Hoogstraten naar Geertruidenberg kwam, zocht de hem vergezellende zoon Oesterseels Mariken op. De andere jongen heette Willem Oesterseels en was een kleinzoon van Ot van Steenhuisen. Overigens moet het bezoek van Hoogstraten, stadhouder van Brabant en Holland, hebben plaatsgevonden in juni 1525 en september en/of oktober 1526, toen de Staten van Holland te Geertruidenberg daagden.¹

Dirick van Oesterseel had verschillende broers, onder wie Jan. De laatste had bastaarden, die in 1555 al waren overleden. Door de priesterrijkdom dreigde de familie Oesterseel uit te sterven. Mariken had van vaderskant wel vijf priesterlijke ooms. Een van hen was Willem van Andelen, witheer te Leuven.

Reconstructie van de familie Van Oesterzeel, uitgaande van de briefschrijfster Mariken Oesterseels, de door haar genoemde Dirick en Barber Oesterseels en de adressant Wouter Brock levert twee stamreeksen op. Die van Mariken en Wouter begint een generatie later dan die van Dirick en Barber en wel met de rond 1360 geboren Willem van Oesterzeel. De andere reeks begint met de rond 1330 geboren Willem Dircx van Oesterzeel, wiens zoon Willem een generatiegenoot was van de andere Willem. De reeks van Dirick en Barber was Bredaas, die van Mariken en Wouter Goirles, maar van Bredase afkomst: stamvader Willem te Breda had een gelijknamige zoon te Goirle. Hoe de onderlinge verwantschap tussen beide reeksen of familietakken precies lag, wist Mariken Oesterseels niet. Over Dirick schreef zij: „Nu had ghi gheern dat ghi wiste hoe na dat Dirick Oesterseel u beste vader was. Ic en weet niet hi en was oude meije kijnder of aftersuster kijnder waren of ouw ooms kijnder.” Dát er verwantschap was, blijkt in elk geval uit het familiebezoek dat Mariken van leden van de Bredase reeks kreeg.

De drie andere brieven werden in 1597, 1598 en 1609 geschreven door zuster Aelken Ysebrants Brock aan haar oom Wouter. Aelken was in 1570 geboren uit het eerste of tweede huwelijk van haar vader en trad in bij de franciscanessen Achter de Tolbrug te 's-Her-

1. C.J. Mollenberg, *Onuitgegeven bronnen voor de geschiedenis van Geertruidenberg* ('s-Hertogenbosch, 1899) 37, 38.

togenbosch. Bij de overgave van de stad in 1629 was zij ondermoeder van het toen achtenzestig nonnen tellende klooster. Op 12 maart 1650 is zij overleden.²

ø

§ 2. De brieven

Brief 1

Dat doer wonde harte ons heeren Jhesu Christi, dat meer³ doer wont was van minnen om onser alder salicheit dan metten speer, si u ghescreven Wouter Geeretsen, mijn alder liefste neef. U sal ghelieven te weten, dat ic uwen brief ontfanghen heb ende wel verstaen heb wat ghi van my begheert. Dat ic weet, dat wil ic u gheern scriven. Weet, mijn lieve neef, al ist saeck dat ic out si, soe en weet ic niet waer den oersproeck⁴ van Oesterseel ierst af ghesprote is of gecomen, want ic noch geen X jaer out en was doen ic int cloester quam. Ende ic hadde wel meer dan XX jaer int cloester ghewoent eer ic van minen vrinden wist te spreken. Want ic wel IIII mifen boven Loven gheboren was. Van daer so quam ic te Loven wonen ende daer om soe hietse my onse sustere suster Mariken van Loven. Ende van Loven soe quam ic tot Sinte Geertruidenberch wonen, daer mijn heer vader int cloester dede omdat ic daer nichten in hadde, want ic seer wegheer was. Ende hi en seide noeijt sijn vrinden dat hi een dochter hadde, aldus en wist daer niemant af. Mijn nichten stuerven oock vroech, soe dat ic gheen wetentheit daer af en heb van minnen vrinden ghehadt dan een suster die nae my een deel jaren nae mij int cloester quam. Die hadde een deel jaren tot haer moeijken te Breda ghedient. Die kende Berber Oestersels wel. Ende Berber nicht, die vraechde haer of daer een suster bi haer woende die suster Mariken Oesterses⁵ hiet. Doen seiden si neen. Doen seide Berber nicht: „En heeft dan heer Jan Oesterseel dan gheen dochter int cloester?” Doen seiden si: „Jaet. Jae”, seide si, „dat is die ghene die ic meen doen seinden si my een gouden penninck tot eender grueten.” Ende voert aen doe dede si mij vrintscap alsoe langhe als si levede, mer si en levede soe langhe jaren niet, si en stuerve. Ende nae hoeren segghe dat Dirick Oesterseel ende si tweër suster of bruer kynder waren. Ende Dirick Oesterseel, dat hi mij oock vrintscap ghedaen soude hebben, hadde hi gheweten dat ic ten Berghe ghewoent hadde int cloester. Ic en hebber gheen vrintscap af ghehant⁶ dan van sijn dochter ons nicht, Rafels sijn huisvrouw. Ende was rentmeester van mijn heer van Assou van Breda. Si en hebben gheen kijnder after ghelaten, mer haer goet heeft si II kijnder die haer suster die bastaert was al beset ende achter ghelaten. ende die ander suster, die noch levet, die heeft IIII kijnder, die heeft sij oock wat ghemaect, mer hoe vele dat en weet ic niet. Het verwondert mij seer, dat dat wel wesen mach dat u arfghenamen niet daer mede in deelt, want Dirick Oesterseel en hadde niet meer dan dese ghetroude dochter. Want die ander II waren bastaert. Weet, lieve neef, dat ic nu niet en weet dat daer iemant levet opter werelt, die te recht den naem verct van Oesterseel. Ic hebber wel af horen seggen van II knechts die den naem ghehouden souden hebben van Oesterseel. Ende den eenen heeft mij selver toe ghesproken ende was den soen van mijn heer van Hoehstraens, soe mij gheseit was. Ende bi soude hoechelijck bestet hebben gheworden, mer eer hi daertoe ghecome was, soe was hi ghestuerven, daer groot rauwe om was. Ende dat is wel gheleden wel XXV jaer, doe ic hem toe

2. L.H.C. Schutjes, *Geschiedenis van het bisdom 's Hertogenbosch* (5 dln.; Sint-Michiëlsgestel, 1870-1876) IV, 488.

3. Er staat: maer.

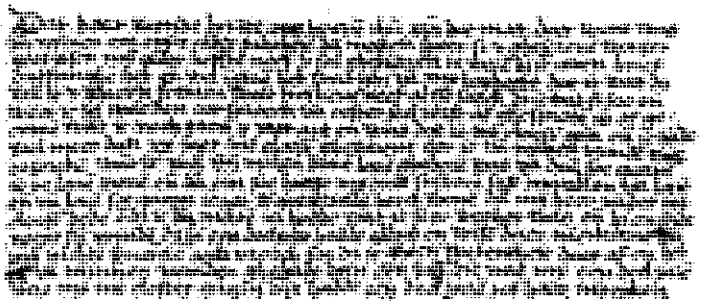
4. Bedoeld is: oerspronck.

5. Verschrijving voor Oestersels.

6. Ghehadt, ghebat.

sprack. Ende den ander werden buitens lants ghesent om alder hande tael te leeren ende die buitens lants. Ende mijn heer van Hoechstraten die was doen bewaerder van Hollant ende Brabant. Soe quamt, dat sijn soen mij quam toespreken, want daer was doen in Hollant eenen raet te houden dat tot Sinte Geertruidenberch op dat pas mosten ghehouden sijn. Ende doe ic hem toesprack, soe seijnde ic met hem sijn moeder eenen schonen, perken-ten rool⁷ met veel schonder ghebekens met veel schoon gouden letteren tot den selven licteken (?). Mijn heer en bestont mij niet dan sijn huis vrouwe. Ende den anderen knecht die buitens lants geseijnt was, die hiet oeck Willem Oesterseel. Sijn groot vader hiet Oot van Steenhuisen. Ende sijn grootmoeder quam my oeck spreken, om dat si van mij ghehoert hadde, dat ic van haer gheslacht was. Ende brocht my een grooten pepercoeck. Godt wils der zielen lonen. Ende dit is al veel jaren gheleden ghescreven bi mij, suster Mariken van Loven. Weet, mijn lieve, gheminde neef, dat ghi begheert te weten wat wapen of schilt die Oesterseels hebben ghehadt. Dat en weet ic niet mer. Ic soudet wel gbeweten hebben, hadde icker gade op gheslegghen, want ic brochter IIII sitte cussens int closter met mijn bedde ende ander dingen, ende daer hevet op ghestaen. Mer sy verberden altegaeder, want

Aanhef van de brief van Mariken Oesterseels.

over twee en vichtich jaere soe verbrenden ons clost alte grot af, soe dat ic niet onthouden en heb hoe ennich dat si waren. Weet, mijn lieve neef, dat Dirick Oesterseel saligher ghedachten, dat hi oeck broeders hadde. Den eenen hiet oeck Jan Oesterseel, mer hoe den anderen hiet, dat en weet ic niet mer. Dese hadden oeck bastaert kijnder, die sijn oeck al langhe jaren ghesturven, soe dat dan oeck niet af en is ghebleven van die Oesterseels. Mer om dat ic scrive datter niemant ter werelt meer en sijn die te recht veren den stam hier dat sal ic u scriven. Doen ic Berber nicht laest toe sprack, doen vraechden ic haer of haeren neef prister worden soude. Doen seiden si mij wel grammelick waer om dat ic dat vraechde. Doen seiden si mij om alle dat goet dat die sonne bescinen mochte en woude si niet dat hi prister werden. „want ons gheslecht waer alte niet ghecomen. Wij hebben”, seide si, „soe veel pristers gehadt in ons gheslacht, dat sijt alte mael te niet ghemaeckt hebben.” Nu had ghi gheern dat ghi wiste hoe na dat Dirick Oesterseel u beste vader was. Ic en weet niet hi en was oude meije kijnder of aftersuster kijnder waren of ouw oems kijnder. Mijn heer vader die hadde oeck een meester heer broeder te Loven woonen, eenen witten heer in die abdi, ende hiet heer Willem van Andelen. Ende hi seinde mij doen ons cloester

7. Perkamenten rol.

verbrant was een ghetiboeck wtte leesen. Wij hebben in ons gheslecht soe veel priesters gehad, dat mijn oude meye wel vijf priesters heeft ghehad. Ic soude u wel een deel ghenoeemt hebben, mer het valt my te swaer te scri-ven. Gruet my u vader ende u lieve moeder ende u broeders ende u susters hartelijcke seer, als ghi bi hen coemt. Ic heb mijn vrenden lief, mer ic ben-der nu wt op u luiden na Deo gracias.

Recepi per manus Digne sororis fratris Adriani Tilborch terminarii anno LV 3° martij.

Brief 2

Salicheijt der zielen ende gesontheit des lichaems geschreven doer een vriendelijcke groete aen u, mijn seer lieve ende bemijnde oem. Ic hebben seer grote verlangen te weten hoet dattet met wuer liefden wesen mach, want ic in langen van u niet gehoert en hebbe. Ende ick seijnde u hier een cleijn groet, enen boerst koec, biddende dat ghi die in danck wilt nemen. Die gijft is cleijn, maer die gonst is meerder. Ende ic bidde dat mij met desen bode wilt laten weten hoe dattet met u is. Ic bevele mij in u devoet gebedt. Ic sal nae mijn crancke vermoegen weder voer u bidden. Hier mede blijft Godt den heer bevolen.

Bij mij Aelken Yzebrants, u nichte.

Recepta 3 Septembris 97.

Brief 3

Die barmharticheijt ende mildicheijt vanden hemelschen vader, die liefde ende verdienste van sijnen enige soen Jhesu, die suete mijreljcken ver-troestinge van Godt den heijlige geest, die in dit hoechtijt van Pincxten hemel ende erde ende alle creatueren met sijn vertroestinge verblydt, heeft geschreven voer een vriendelijcke groete aen u, mijnen zeer lieve ende bemijnde oem. Ic hebbe nu wuen brief met die groete een Fransse zonne croon ontfangen, van die welcke ic wue liefden hartelycken zeer bedancke, niet weetende waert mede dat ict weder verdienen sal. Ic en hebbe niet geern dat ghijt gedaen hebt, want ic en hebbe geen gebrecke en hebbe genoch. Ic sal dien sueten vertroester den heijligen geest nae mijn crancke vermoegen voer u bidden, dat hij u wille gebenediën ende met sijn gaven verwollen⁸, het geen dat aen mijn gijften gebrect. Ic seijnde wuer liefden weder eenen borstcock voer een cleijn danckaerheijt. Ic en hebbe u gijfte niet ontfangen, die ghij mij met die vrouwe geseijndt hebt. In dien dat ic die noch ontfange ende ic noch wat meer van u crijge, soe ben ic van wille dat icker een deele af sal geven tot sierheijt in ons kerke. Ende dan soude ic wuen naem laten schrijven in ons memorieboek, op dat ghij het gebedt twelcke gedaen wort voer die weldaers deelachtich soudt moegen wesen, voer die welcke wij vier werf des jaers sonderlinge gebedden sijn doende. Hier is nu het bescheet van mijnen vader. Hier mede blijft Godt den heere bevolen. 1598 den 11 Meij.

Weest toch ock mijnre gedachtich in u gebedt.

By mij, suster Aelken Ysebrant, u nichte, bereet voer u te bidden.

Brief 4

Een vrindelijck groetenisse sij geschreven aen mijn lieve ende seer beminde oem Wouter Brocken. Ick laete u lieve weten, dat ick die gieft die ghij mij gesonden hebt, ontfangen heb, waer van ick u lieve seer her-telick bedaenck. Ende ic en can dat niet wederom vergelden met tijttelicken gaven, want die met mij niet en sijn. Meer ic sal den heer nae mijn cranc vermogen dachelix voer u lieve bidden, want ick daer grotelick toe verbonden ben, overmits die grote doecht die ghij mij bewesen hebt ende noch bewijssende sijt. Ende ick heb soo grote verlangen nae myn beminde oem, dat ick u lieve eens moecht sien ende spreken. Soe bid ic u lieve, eest moegelijck, soe comt ons eens besoecken, want den tijt nu redelick is, God heb lof. Ende ick hoop dattet noch beter worden sal. Ende ick heb geweest tot Tilborch bij mijn beminde vader Isebrants Brocken, daer ick u lieve gieft ontfangen heb. Ende myn vader ende moeder, suster ende wij sijn noch altesamen wel te pas naden lichaem, God heb lof, als ick hop, dat met u lieve ock is. Ick seinde u lieve twee briefkens – een cruys ende een ecce homo. Neemt dit in danck. Mijn beminde vader ende moeder, suster en haer man en wij al tesamen doen u lieve van harten seer groeten. Hier mede blijft den almachtigen heer bevolen, die u lieve ende ons altesamen wil gespaeren in een salich leven. Geschreven metter haest wt Thertogenbos, den IX dach van September.⁹

Aelken Isebrants Brocken, u lieve nichte, altijd bereijt voer u te bidden.

§

§ 3. *De familie Van Oesterzeel*

Uitgaande van de centrale personen in Marikens brief kan volgende genealogische schets worden gemaakt. Dat levert verschillende problemen op, die door het voor 1500 tekortschietende Bredase archiefmateriaal waarschijnlijk nooit bevredigend kunnen worden opgelost. In de derde generatie van de genealogie duiken namelijk twee naamgenoten op (Willem), beiden te Breda, van wie slechts kan worden vermoed dat zij volle neven waren. De tweede generatie van de stamboom is dan ook deels hypothetisch. Toen in 1423 Arnt Houtappel, schoonzoon van Willem van Oesterzeel, beloofde 84 arnoldusgulden te betalen aan Willem en Dierck Willems van Oesterzeel¹⁰, raakten beide takken elkaar.

Bij de samenstelling van de stamboom-Van Oesterzeel is met toestemming van de nabestaanden gebruik gemaakt van het boek *Bredase elite tussen 1350 en 1550. Een chronologie uit gepubliceerde en ongepubliceerde bronnen* van de hand van wijlen J.H. van Hooydonk¹¹, dat binnenkort door het gemeentearchief van Breda zal worden uitgegeven.

§

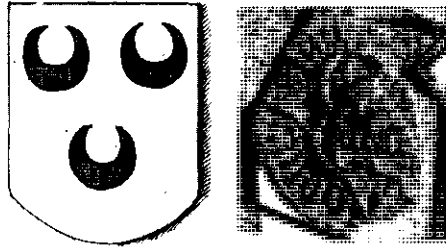
9. In dorso staat: Aenden eerwerdigen, godtvruchtighe Wouter Brock, mijnen beminden oem. Daaronder, in een andere hand (die van Wouter Brock): Recepti per domini Esch 26 Septembris 1609.

10. GAH, R 1194, f 234^v, 12 oktober 1423.

11. Hierna geciteerd als Van Hooydonk, *Bredase elite*.

12. ARAG, Nassause Domeinraad, inv. Drossaers 970, 27 april 1410.
13. F. van Micris, *Groot charterboek der graaven van Zeeland en heren van Vriesland* (4 dln.; Leiden, 1753–1756) II, 511.
14. F. Gooskens, „De kanunniken verbonden aan de collegiale kerk te Breda (1303–1504)”, *Jaarboek van de Geschied- en oudheidkundige kring van stad en land van Breda 'De Oranjeboom'*, XXXIV (1981) 30, 58, 63. H. Keussen, *Die Matrikel der Universität Köln* (4 dln.; Bonn-Düsseldorf, 1892–1981) I, 255, no. 52, 1423.
15. A. Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'Outre-Meuse* (13 dln. in 3 stukken; Bruxelles, 1910–1976) IV, 217, no. 2400, 29 mei 1366.
16. F.F.X. Cerutti en F.A. Brekelmans, *Middeleeuwse rechtsbronnen van stad en heerlijkheid Breda* (3 dln.; Utrecht-Bussum-Zuiphen, 1956–1990) I, 324, 325, no. 277; 336, no. 287; II, 29, no. 339.
17. C.P. Hoyneck van Papendrecht, *Analecta Belgica*, bd. III, dl. 1 ('s-Gravenhage, 1732) 393.
18. Cerutti en Brekelmans, *Middeleeuwse rechtsbronnen*, I, 334, no. 283. Van Goor noemt hem niet in de schoutsljst (Thomas Ernst van Goor, *Beschryving der Stadt en Lande van Breda* (In 's Gravenhage, By Jacobus vanden Kieboom, MDCCXIV) 212, 213), maar evenmin kende deze auteur Willems gelijknamige zoon als secretaris van Breda (Van Goor, *Beschryving der Stadt en Lande van Breda*, 248).
19. Cerutti en Brekelmans, *Middeleeuwse rechtsbronnen*, II, 19-21, no. 21.

Gezien de naam kwam de familie oorspronkelijk uit de Vlaamse plaats Oosterzeel. Misschien vestigde de eerste Van Oosterzeel zich in Breda in het gevolg van Jan van Polanen, die in 1350 Breda had gekocht van de hertog van Brabant. Opmerkelijk is dat zowel Polanen als Van Oosterzeel drie wassenaars in hun wapen voerden.

Links het wapen van Polanen (zwarte wassenaars op een zilveren veld), rechts het zegel van Willem van Oosterzeel, bestaande uit een rechterschuinbalk, beladen met drie wassenaars (witte wassenaars op een zwarte schuinbalk op een gouden veld).¹²

Polanen kwam uit Holland en het was daar, dat de eerste vermelding van de naam Van Oosterzeel wordt gezien. Voor Jan van Polanen, baljuw van Rijnland, werd in 1331 een akkoord uitgevoerd, waarbij de graaf van Holland de nabestaanden van voor Veere gesneuvelde ridders schadeloosstelde. Bartholomeus Hughen, Jan Hoem Reghenboud en Florys van Oosterzeel kregen 130 £ Tournoois voor de dood van Bartholomeus van Oosterzeel toegekend.¹³

I. DIRC VAN OESTERZEEL is tegen 1300 geboren. Van hem is niets anders bekend dan zijn naam en die van zijn zoon Willem. Het vaderschap van de twee overigen is onbewezen.

1. Willem van Oosterzeel, volgt onder II op pagina 106.
2. Jan van Oosterzeel was kanunnik van de Mariakerk in Breda en wordt in 1401–1407 gezien als kanunnik en in 1407 bovendien als deken van de Sint-Pieterskerk te Middelburg. Bovendien bezat hij in 's-Gravenzande de altaren van Nicolaas en Catharina in de kerk en van Egidius in de Sint-Antoniuskapel. Gooskens identificeert hem met de „magister Johannes de Oesterzel” uit het bisdom Luik, baccalaureus in de rechten, die in 1423 aan de universiteit van Keulen rechten studeerde.¹⁴
3. N. van Oosterzeel, volgt onder IIb.

II. WILLEM DIRCS VAN OESTERZEEL wordt voor het eerst vermeld in 1366, als hij voor de heer van Breda 300 mottoenen incasseert van de ontvanger van Brabant. De kwitantie zegelde hij met „un écu à une bande chargé de trois croissants; au franc-quartier fretté (?)”.¹⁵ Hij was rentmeester van de heer van Breda¹⁶, in welk ambt hij wordt gezien van 1388 tot zijn overlijden op 29 augustus 1415.¹⁷ Eenmaal, in 1389, wordt hij ook drossaard van Breda

20. ARAG, Nassause Domeinraad, inv. Drossaers 347.
21. A. Erens, *De oorkonden van het norbertinessenklooster St. Catharinadal te Breda - Oosterhout* (Tongerlo, 1928–1929) 190, no. 243.
22. G.C.A. Juten, „Het klooster Vredenberg onder Boeimeer. Cartularium”, *Taxandria*, XVI (1909) 111.
23. In de Onze-Lieve-Vrouwekerk te Breda hadden Gerardus Fermentator en zijn vrouw Herborch en Gherardus dictus Gruters en zijn vrouw Agatha jaargetijden gesticht (Hoynck van Papendrecht, *Analecta Belgica*, 366, 384); misschien waren twee van hen Margriets ouders.
24. A. van den Bichelaer, *Het notariaat in Stad en Meierij van 's-Hertogenbosch tijdens de Late Middeleeuwen (1306–1531)* (Amsterdam, 1998) bijlage no. 353.34, 31 oktober 1378.
25. Cerutti en Brekelmans, *Middel-eeuwse rechtsbronnen*, I, 338, 339, no. 291.
26. Cerutti en Brekelmans, *Middel-eeuwse rechtsbronnen*, II, 274, 275, no. 518.
27. Cerutti en Brekelmans, *Middel-eeuwse rechtsbronnen*, III, 36–38, no. 875.
28. ARAG, Nassause Domeinraad, inv. Drossaers 4, ff CLVII, CLVII^v.
29. GAH, R 1192, f 34, 20 juli 1421. R 1194, f 18, Catharina Maagd 1424.
30. Van Hooydonk, *Bredase elite* no. 145.
31. Cerutti en Brekelmans, *Middel-eeuwse rechtsbronnen*, II, 150, 151, no. 424.
32. Cerutti en Brekelmans, *Middel-eeuwse rechtsbronnen*, I, 278, no. 251; II, 24; 39, no. 349; 62–66, no. 360; 164, no. 434; 302, no. 541; 358, 359, no. 582; 394, 395, no. 614; III, 221, 222, no. 1050.
33. Cerutti en Brekelmans, *Middel-eeuwse rechtsbronnen*, II, 89, no. 374; 94, no. 378; 292–295, no. 536; 402, 403, no. 620.
34. Cerutti en Brekelmans, *Middel-eeuwse rechtsbronnen*, II, 144, no. 421; zie voor de tekst tussen haken p. 134, no. 414.

genoemd.¹⁸ Voorts was hij leenman van de heer van Breda.¹⁹ In 1400 ruilde hij met de vrouwe van Breda 4 bunder moer boven Wagenberg tegen een even groot oppervlak.²⁰

Van Willem zijn verschillende kinderen bekend:

1. Mechtelt van Oesterzeel trouwde met Willem van Loenhout. Als diens weduwe verhuurde zij in 1418 samen met haar kinderen Gielis van Loenhout, monnik van de Sint-Bernardsabdij aan de Schelde, en jonkvrouw Hadewig van Loenhout, „cloester-joncfrou binnen Breda”, aan haar broer Willem een huis in de Singelstraat te Breda.²¹

In 1376 was Godevaert van Loenhout schepen van Breda.²²

Hij komt in aanmerking als vader van Willem.

2. Dieric van Oesterzeel, volgt onder III op pagina 107.
3. Willem van Oesterzeel was een wettige zoon van Margriet Gheraerts Gruters.²³ Mogelijk is hij identiek aan Wilhelmus de Oesterzele, *Traiectensis dyocesis clericus*, die in 1378 getuige was van een betalingsgelofte te 's-Hertogenbosch door de vrouwe van Breda.²⁴ In 1392 kreeg hij van Jan van Polanen, heer van Breda, „dat clerCambacht te Breda mit sinen toebehoerten, te hebben ende te bewaren siin levedaghe lang, met sulker nutschap ende vrome, alse te haertoe gehanteert ende gheploghen es.”²⁵ De levensdagen waren relatief, want in 1445 ontzette Jan van Nassau, heer van Breda, hem uit zijn ambt met behoud van een lijfrente van 20 gouden rijns gulden op kosten van zijn opvolger als stadssecretaris.²⁶

Willem, zoon van Willem van Oesterzeel en van Margriet Rutgeers (sic!) erfde van zijn ouders 12 morgen land te Bleskensgraaf.²⁸ Aangezien dit goed na zijn dood aan zijn broer Jan kwam, mag worden verondersteld dat hij kinderloos was overleden.

4. Jan van Oesterzeel²⁷ werd in 1451, na het overlijden van zijn broer Willem, beleend in 12 morgen land te Bleskensgraaf, dat deze van hun vader had geërfd.²⁸

III. DIERIC VAN OESTERZEEL²⁹ woonde in de Visserstraat te Breda.³⁰ Hij volgde zijn vader op als „rentmeester ons liefs joncheeren greve tot Nassow ende tot Vyanden, heere ter Lecke ende tot Breda, ende onser liever joncfrouwen, grevynne tot Nassow ende tot Vyanden, vrouwe derselver lande.”³¹ In deze functie wordt hij vermeld in 1416–1456.³² Ook was hij leenman van de heer van Breda.³³ Wegens ongehoorzaamheid aan de drossaard werd hij in 1432 door de stad Antwerpen veroordeeld: „van denselven fayte I pelgremagie tsinte Peters te Roeme ende porren [bynnen zoneschine uuter stad van Antwerpen ende bynnen den derden dage uuten mercgreffscap ende niet weder in denselven mercgreffscap mogen comen, voeredat hij goede brieve daerof gesonden heeft]. Op sijn een hant; te wetene na sijn brieve II jaere uutbliven ende niet innecomen, hij en hebbe gegeven den here L croenen ende der stad II roeyen muers. Op sijn een hant.”³⁴

35. G.C.A. Juten. „Het tolhuis aan de Waterpoort te Woudrichem”, *Taxandria*. XLII (1935) 71. – Met dank aan de heer J.J. Wijburg te Oisterwijk.
36. GAB, Collectie Varia 400, zwaar beschadigde akte, die als omslag heeft gediend, gedateerd op 12 oktober. Cerutti en Brekelmans, *Middeleeuwse rechtsbronnen*, halen een delingsakte uit 1465 aan, die zou berusten in GAB, Collectie Havermans, supplement 514, maar daar is hij niet aangetroffen.
37. Gooskens, „De kanunniken”, XXXIV (1981) 26, 30, 37, 44, 45, 58, 74, 77. Cerutti en Brekelmans, *Middeleeuwse rechtsbronnen*, III, 35, 36, no. 873.
38. Keussen, *Die Matrikel der Universität Köln*. I, 397, no. 8.
39. Cerutti en Brekelmans, *Middeleeuwse rechtsbronnen*, III, 117, no. 960.
40. Hoyneck van Papendrecht, *Analecta Belgica*, 404. Van Goor, *Beschrijving der Stadt en Lande van Breda*, 80.
41. Van Hooydonk, *Bredase elite*, no. 145.
42. Van Hooydonk, *Bredase elite*, no. 145.
43. G.C.A. Juten, „Jan van Nassau, kastelein van Heusden en zijn nageslacht”, *Taxandria*. XL (1933) 105.
44. Van Hooydonk, *Bredase elite*, no. 145.
45. ARAG, Nassause Domeinraad, inv. Drossaers, regeest 2848, 25 september 1532. Gooskens, „De kanunniken”, 21, 22, 37, 58, 74, 77.
46. RANB, Collectie Cuypers van Velthoven 131.
47. Hoyneck van Papendrecht, *Analecta Belgica*, 399-400.
48. Van Hooydonk, *Bredase elite*, no. 145.
49. GAB, Breda R 418, f 39, 16 oktober 1509.
50. ARAB, Leenhof van Brabant 622, f 603.

In Woudrichem verwierf hij rond 1440 het huis met hofstad buiten de Waterpoort, „alwaer men den grooten tol plach te houden”, maar nadat de tol was verplaatst naar Gorinchem verkocht hij het in 1444.³⁵

De nalatenschap van Dieric van Oesterzeel en zijn vrouw Adryana van Ypelair werd in 1465 gedeeld tussen hun vier kinderen. Zij erfden onder meer *tsteenen huys tot Robbrechts van Drongelen toe be[lent] den ouden huys*.³⁶

1. Mr. Willem van Oesterzeel³⁷ noemde zich in 1486 ongeveer 60 jaar oud. Hij studeerde in 1437 aan de universiteiten van Keulen en Leuven³⁸, promoveerde tot licentiaat in het kanonieke recht, ontving een wijding tot subdiaken en werd kanunnik in het kapittel van Breda³⁹, waar hij op 3 oktober 1502 overleed.⁴⁰ Voorts was hij (sinds 1453) rentmeester van het Catharinaklooster der norbertinessen in Breda.⁴¹ Van zijn ouders erfde hij de helft van *den Steenberchsche moer* ter Terheyden.

Bij de grote stadsbrand in 1490 verloor hij zijn huis in de Visstraat. Aan de pas aangelegde, nieuwe korenmarkt op de hoek van de Kerkstraat (ook onder de toren genoemd) kocht hij een perceel, waarop het een nieuw huis liet bouwen.⁴² Hij liet een huis na in de Veterstraat.⁴³

In 1501 kocht Willem van mr. Lambrecht van Oesterzeel⁴⁴ een hofstad met opstallen in de Kerkstraat, naast zijn eigen huis. Deze Lambrecht, die niet in deze stamboom kan worden geplaatst, was priester en bezat in 1489 een altaar in de Maria-kerk te Breda. Evenals kanuniek Willem van Oesterzeel verloor hij in 1490 door de brand een huis in de Visstraat.

Heer Willem van Oesterzeel had twee bastaardkinderen:

A. Jeronimus van Oesterzeel⁴⁵, geboren in 1465, werd in 1477 gelegitimeerd⁴⁶, ontving de priesterwijding en stierf op 21 september 1529.⁴⁷ In 1501 verwierf hij de Bredase kanunniksdij, die in 1372 was gesticht door Jan van Polanen en ter begeving stond van de heren van Breda. Hij woonde in de Veterstraat, waar zijn huis na zijn overlijden bleek te zijn belast met f 5:8:0 erfcijs voor een jaargetijde op Sint-Servaasdag, f 4 voor een anniversarium op de feestdag van Jezus' naam, beiden te organiseren door het kapittel, en een cijs 14 stuivers voor een dienst op Sint-Hieronimusdag.⁴⁸

Jeronimus van Oesterzeel werd begraven in de Maria-kerk te Breda.

B. Barbara van Oesterzeel liet zich in 1509 bijstaan door een voogd⁴⁹ – zij was toen nog niet gehuwd – en trouwde later met Antonis Buysen.⁵⁰

Als zijn weduwe maakte zij in 1524 haar testament; samen met haar broer Jeronimus had zij weleer van

Grafzerk van Jeronimus van Oosterzeel (J.C. Steenkamp), *De grafzerken in de Grootte of Onze Lieve Vrouwekerk te Breda* ('s-Hertogenbosch, 1923) 40. De steenhouwer heeft door verwisseling van de cijfers X en I als sterfjaar 1531 gegeven in plaats van 1529.

Engelbert van Nassau, heer van Breda, toestemming tot testeren gehad, een verplichting voor bastaarden. Aan de Sint-Lambertskathedraal te Luik gaf zij 3 stuiver *voir heur onrechtverdich goet, indien zy ennich hadde*, aan de biddende orden die te Breda actief waren elk 2 stuiver, aan de vicecureit 8 stuiver en aan de koster 4 stuiver. Bij haar uitvaart moest 2 zester rogge in de vorm van brood aan de armen worden uitgedeeld en elke priester die aanwezig was kreeg 1 stuiver. Ten behoeve van haar jaargetijde vermaakte zij aan het kapittel een jaarrente van f 12 en 8 stuiver voor de kapelaans, terwijl elk jaar voor 20 stuiver wittebrood moest worden geschonken aan de kapitteldecken voor het zingen van haar zielmis. Haar zilveren vergulde riem bestemde zij *tot behoef vander reparatiën vanden sacramentshuysse inder kercken van Breda, (...) huer silveren pater noster tot chyeruet van onser vrouwen beelde inden hooghen choor tot Breda*, een zilveren schaal ging naar het Onze-Lieve-Vrouwegilde, de

gilden van Sint Anna, Sint Barbara en Sint Catharina kregen elk een zilveren kroes en het Sint-Hubertusgilde, eveneens in de kerk van Breda, een zilveren lepel. Haar broer Jeronimus kreeg haar *drie sittecusstens metter wapenen van Oosterzeel*. Van de rest van haar bezittingen gaf zij aan haar zus Katheryn Smeets genaamd Van Apstelt en diens dochter Beatrys van Wythuysen als beloning voor hun trouwe dienst alle huisraad en twee renten van elk f4, waarvoor zij de kosten van de uitvaart moesten betalen.⁵¹ Katheryn zal een (wettige?) dochter van Barbara's moeder zijn geweest.

Op 12 maart 1532 is Barbara van Oosterzeel overleden.⁵²

2. Hubrecht van Oosterzeel wordt in 1466 genoemd als leenman van de heer van Breda.⁵³ Hij was wijlen in 1499 en liet een dochter achter:

A. Adriana van Oosterzeel, gegoed in Princenhage.⁵⁴

3. Vive van Oosterzeel (Genoviva) trouwde met Ansem van Steenhuysen en erfde van haar ouders een hoeve te Teteringen, *metten goeden Tzonzeel ende ter Heyden*; de hoeve was f 20 per jaar waard en inclusief de overige erfgoederen 100 arnoldusgulden. Vive was in 1471 en 1487 gegoed te Terheijden en Teteringen⁵⁵ en stierf te Breda op 2 december 1504. In Breda bezat zij in 1487 op de Havermarkt een dubbelhuis met een poort en poortkamer, westelijk van het huis van Willem van Oosterzeel. In 1501 verkocht zij met haar zoon Otto een huis aan de Nieuwe Korenmarkt.⁵⁶

Deze jonkvrouw van Oosterzeel moet degene zijn geweest die een grote peperkoek aan zuster Mariken Oosterseels in Geertruidenberg schonk. Haar schoonvader heette dan Oot van Steenhuisen (Otto) en haar zoon:

A. Willem Oosterseels.

Een tweede zoon was:

B. Otto Ansems van Steenhuisen. In 1503 verkocht hij samen met zijn vrouw Gheertruydt Claeus Snoys des beckers en zijn verdere schoonfamilie het recht van afvoer van regenwater langs de gevel van hun huis in de Lange Brugstraat aan de buurman.⁵⁷

4. Jan van Oosterzeel, volgt onder IV.

Wordt vervolgd

51. GAB, Breda R 430, ff 55 en 55^v, 29 april 1524.

52. Hoyneck van Papendrecht, *Analecta Belgica*, 351.

53. Van Hooydonk, *Bredase elite*, no. 145.

54. G.C.A. Juten „Van Bruhese en aanverwante geslachten”, *Taxandria*, XLI (1934), verwijst naar nummer 88 van de collectie Kleyn op het RANB.

55. Juten, „Het klooster Vredenberg”, 144. Cerutti en Brekelmans, *Middel-eeuwse rechtsbronnen*, II, 67, 68, no. 911.

56. Van Hooydonk, *Bredase elite*, no. 145.

57. Cerutti en Brekelmans, *Middel-eeuwse rechtsbronnen*, III, 193, 194.

DE FAMILIE VAN OESTERZEEL

Bijdrage tot de kwartierstaten van Gerard Steijns, Wouter Brock en Leo Adriaenssen

L.F.W. ADRIAENSSEN

58. F.F.X. Cerutti en F.A. Brekelmans, *Middeleeuwse rechtsbronnen van stad en heerlijkheid Breda* (3 dln.: Utrecht-Bussum-Zutphen, 1956-1990) II, 597, no. 785.

59. G.C.A. Juten „Van Bruhese en aanverwante geslachten”. *Taxandria*. XLI (1934) 75: Philips van der Leck, bastaard van de in 1377 overleden Jan van Polanen, heer van der Lek, was sinds 1405 baljuw van Zuid-Holland en kreeg in 1418 het tol- en gruitrecht van Geertruidenberg in leen. Hij testeerde in 1423, onder meer ten gunste van zijn zus Elisabeth, priores van Catharinadal: hij bezat toen een huis in de Steenbrugstraat te Breda. Zijn wettige kinderen waren Henric en Elisabeth. Henric noemde zich Van der Leck geheten van Loeveren en stierf vermoedelijk in 1448, want in dat jaar ging zijn Brabantse leen van de windmolen over aan zijn dochters Lijsbeth en Mechtelt. Mechtelt trouwde met mr. Cornelis van Bruheze; in 1484 kregen zij een hertoglijke bevestiging van hun huwelijksvoorwaarden (ARAB, Rekenkamer 20782, rekening 1483-1484, f 11).

60. A. Schillings, *Matricule de l'université de Louvain*, dln. III-X (Bruxelles, 1958-1967) II, 306, no. 118, 3 juli 1474.

61. G.C.A. Juten, *Consilium de Beke* (z.pl., z.j.) 10.

62. GAB, Breda R 1015, f 42, zaterdag 18 juni 1549, 17.00 uur.

Afkortingen

ARAB	Algemeen Rijksarchief Brussel
ARAG	Algemeen Rijksarchief Den Haag
AU	Archief Utrecht
GAB	Gemeentearchief Breda
GAH	Gemeentearchief 's-Hertogenbosch
GAT	Gemeentearchief Tilburg
RAGL	Rijksarchief in Gelderland
RANB	Rijksarchief in Noord-Brabant

(Vervolg van p. 110 van de vorige jaargang)

IV. JAN VAN OESTERZEEL wordt in 1474 gezien met zijn vrouw jonkvrouw Lijsbeth van der Leck geheten Van Loven (Loeveren).⁵⁸ Zij was een dochter van Henrick van der Leck van Loeveren, zoon van bastaard Philips van Jan van Polanen, heer van der Lek.⁵⁹

Uit dit huwelijk zijn bekend:

1. Dyrck van Oesterzeel, volgt onder V.
2. Jan van Oesterzeel studeerde in 1474 aan de universiteit van Leuven.⁶⁰ In 1503 was hij de absente kapelaan van het Sint-Petersaltaar te Bavel, waarvan zijn broer Dyrick voordien rector was geweest.⁶¹ Dit altaar stond ter begeving van de familie Van Ypelaer, van wie Jan via zijn vaderlijke grootmoeder afstamde.

Volgens de brief van Mariken Oesterseels was Jan priester en had hij bastaards, die in 1555 al overleden waren. Een van hen kan Maria zijn geweest:

- A. Maria van Oosterzeel Jans trouwde met Ghorys Anthoniss. Hun zoon Hieronymus kreeg in het testament van Dyrck van Oesterzeel (V) een legaat van een zester rogge, kwijtbaar met f 50.⁶²

Als dochter van Jan van Oesterzeel komt in aanmerking:

3. Jonkvrouw Odelye van Oisterzeel trouwde met achtereenvolgens Wouter van Havele en Huygh van Wyck Jacobs. De laatste kocht rond 1500 een huis in de Catharinastraat in Breda, waarvan hij in 1501 door het overlijden van Odelye de enige eigenaar werd. Hij erfde ook haar „cleederen ende juwelen”. Volgens Van Hooydonk was hij gezwoeren vorster van Breda en heer van Onsenoort en Nieuwkuijk. In zijn dagen werd echter

over deze heerlijkheden de leened gezworen door Aernd van Wijck (1489), Joost van Wijck (1489) en Huijbrecht van Wijck (1517).⁶³ Huygh verkocht met zijn natuurlijke zoon Jacop in 1521 het genoemde huis met het achterhuisje.⁶⁴

V. DYRCK VAN OESTERZEEL ALIAS VAN DER LECK⁶⁵ ging in 1474 studeren aan de universiteit van Leuven; wegens zijn minderjarigheid legde zijn vader de eed voor hem af.⁶⁶ In 1485–1487 was hij als „dominus” de absente rector van het Sint-Petrusaltaar in de kerk van Bavel: „studens Lovanii in legibus, unde docuit”.⁶⁷ Aangezien hij later trouwde, mag het „dominus” niet worden begrepen als een status van priester; hooguit had hij de lagere wijdingen ontvangen.

Hij trouwde⁶⁸ in 1492 te Culemborg met Barbara van Culemborg uit Hoogstraten, bastaarddochter van Gerard heer van Culemborg († 1480) en bastaardzus van Jaspar heer van Hoogstraten († 1504). De hoge afkomst van zijn vrouw bezorgde hem de ambten van drossaard van Hoogstraten en kastelein van het Gelmelslot aldaar, residentie van de heren en later graven; drossaard en kastelein was hij in 1503 en 1507, maar in 1510 was hij slechts stadhouder. In 1522–1524 en 1531 was hij schepen van Breda. Daar was hij voorts deken van het bakkersambacht in 1522, provisor van de Sint-Joostkapel in 1523 en deken van de schutters op het Ginneke-neinde in 1531.⁶⁹

Hij testeerde op 18 juni 1549 in zijn woonhuis te Molenschot onder Gilze, waar hij ziek te bed lag. Daarbij bepaalde hij dat hij wilde worden begraven *inder kercken van Breda aldair syn ouders begraven liggen onder de sarcken van Oosterseel. Ende de selve testatoir wilt ende begheert datmen dopschrift vande selve sarcken van Oosterzeel sal doen verlichten om de memorie dair af te onderhouden*. Voorts bestelde hij *een tamelicke, simpele vutvaert*, naar discretie van zijn schoonzoon Raphaël van Bruheze. Wijlen zijn vrouw had gewild dat na zijn dood *alsulcken tafereel van sint Jorys als gestoffeert is staende opt tresoir inde camer vanden testatoir of de waarde daarvan zou worden teruggegeven aan de erfgenamen van de schenker, Jacob de Visser te Hoogstraten (deze was rentmeester van Hoogstraten geweest)*. De helft van wat Dyrck van zijn oom mr. Willem van Oesterzeel had geërfd (land *inden Steenberchschen moer onder der vyerscharen vander Heyden en inde Heystrate ontrent Breda* en enkele renten), ging naar zijn wettige dochter, die het echter niet mocht vervreemden of belasten, maar aan baar kinderen moest laten; de andere helft was voor de wettige kinderen van zijn twee bastaarddochters. Aangezien er *twee cleyne ende bequame wooningen zyn, aldair zonder groot hynder ofie letsel vande voirscreven jouffrou Johanne van Oosterzeel ende van heuren man de wittige kynderen vande natuerlycke dochteren des testatoirs voirscreven met honne ouders, noch in leven wesende, honne wooninge ende onderhout hebben zullen mogen*, verzocht Dyrck hen *seer vruntlick* hen deze gastvrijheid te bieden, *ende dat*

63. W.J.F. Juten, „Onsenoort en Nieuwkuik”, *Taxandria*, VII (1900) 282, 283. A.J.L. van Bokhoven, „Leenmannen in het Land van Heusden”, *De Brabantse Leeuw*, XI (1962) 51.

64. J.H. van Hooydonk, „Middleeuwse straten in Breda 1350–1550”, *Jaarboek van de Geschied- en oudheidkundige kring van stad en land van Breda 'De Oranjeboom'*, XLVI (1993) 92.

65. De volgende verwijzing slaat mogelijk op Dyrck: D. van Heel, „Bijdragen tot de geschiedenis van het clarissenklooster te 's-Hertogenbosch”, *Taxandria*, XL (1933) 260: te Gestel en Vught wordt Arnt Sterken in zijn ciijnspllicht opgevolgd door Jan Aben, dan door het „Couvvet van Dirckkens wegghen van Oesterzeel”.

66. Schillings, *Matricule*, II, 307, no. 143.

67. Juten, *Consilium de Beke*, 104.

68. RAGL, Heren en graven van Culemborg 1767, f 64, 22 juli 1492.

69. Van Hooydonk, *Bredase elite*, no. 145.

zy om godswille toesichte willen hebben totte selve kynderen ende de selve hulpe ende bystandicheyt doen tot honne wooningen ende tamelicke sustentacie ende onderhoudt, ten eynde zy ter eeren Gods schamelyck voirtcomen ende vander goeden luyden doere om broot te bidden blyven mogen ende van andere schande ende oneerlicheyt gepreserveert worden.⁷⁰

Uit dit huwelijk werden twee dochters geboren. Na hen volgen hun bastaardzusters:

1. Margriet Dyerx van Oosterzeel trok in 1492 een lijfrente op de stad Breda⁷¹ en wordt nadien niet meer gezien.
2. Johanna van Oosterzeel trouwde op 21 mei 1520⁷² met Raphael van Bruheze.⁷³ Zijn vader, Adriaen van Bruheze († 1513), was schepen en rentmeester van stad en land van Breda. In 1523, 1525, 1527, 1533, 1535 en 1537 was hij schepen van Breda en in 1535 en 1538 borgemeester⁷⁴, in 1532 deken van de schutters van de Haagdijk, in 1533 deken van die van het Gasthuiseinde. Hij kocht een huis in de Catharinastraat.⁷⁵ Toen hij in 1530 rentmeester werd van Oosterhout voor Hendrik van Nassau, stelde zijn zwager Dirck van Oosterzeel zich borg voor hem.⁷⁶ Kort daarna werd hij rentmeester (ook rentmeester-generaal) van stad en land van Breda, in welke functie hij wordt gezien tot in 1549⁷⁷; in 1548 heette hij raad van de prins van Oranje.⁷⁸ Johanna van Oosterzeel is in 1554 kinderloos overleden.
3. Dierck van Oosterzeel is vermoedelijk de student Dirck Dirx van Oosterzeel uit het bisdom Utrecht, die zich in 1513 aan de universiteit van Leuven liet inschrijven.⁷⁹ Hij was dienaar en kamerknecht van de heer van Hoogstraten en liet na zijn dood veel schulden na. Bij het laatste slot van rekening (1534) was hij f 359 schuldig gebleven aan Hoogstraten. De openbare veiling van zijn hafelijke goederen te Breda op 23 augustus 1536 bracht f 412:13:0 op, waaruit behalve de schuld ook de executiekosten (onder meer „goet ter merckten te brengen”) een obligatie aan Rafel van Bruheze van f 15:3:0 werden voldaan.

Dirck van Oosterzeel had voorts twee bastaarddochters, die beiden trouwden en kinderen kregen. Een van de dochters werd de universele erfgename van haar halfzus Johanna van Oosterzeel; de andere, die in 1555 nog leefde en vier kinderen had, kreeg slechts een legaat.⁸⁰ Het waren:

4. Marie Dirix van Oosterzeel trouwde met Lodewyck Bronckaerts. Hun kinderen erfden van tante Johanna minstens enige renten.⁸¹ Zij verkochten in 1554 onder meer een *huysingen, pleyne, hovinge ende erffenisse* in de Katerstraat te Breda:⁸²
 - a. Kathelyn Bronckaerts, in 1554 ongehuwd.
 - b. Barbara Bronckaerts, gehuwd met Jan van Zomergthem te Diest.
 - c. Jenneken Bronckaerts, in 1554 19 jaar oud.

70. GAB, Breda R 1015, f 42, zaterdag 18 juni 1549, 17.00 uur.

71. Van Hooydonk, *Bredase elite*, no. 145.

72. Van Hooydonk, *Bredase elite*, no. 145.

73. ARAB, Leenhof van Brabant 622, f 101. Rekenkamer 20785, rekening 1506–1507, 14 juli 1507.

74. ARAG, Nassause Domeinraad, inv. Drossaers, 2753, 2855, 2909, 2929, 2951.

75. Van Hooydonk, „Middeleeuwse straten”, 91.

76. GAB, Breda R 435, f 113^v, 30 juli 1530.

77. ARAG, Nassause Domeinraad, inv. Drossaers, 3033, 3113, 3121, 3140, 3180, 3198; vgl. 2607.

78. ARAG, Nassause Domeinraad, inv. Drossaers, 3166, 15 april 1548.

79. Schillings, *Matricule*, III, 477, no. 19.

80. Zie brief nummer I hiervoor op p. 102-104.

81. ARAB, Leenhof van Brabant 622, ff 575, 714.

82. GAB, Breda R 459, f 117^v, 10 augustus 1554; f 144, 18 oktober 1554; f 145^v, 19 oktober 1554.

83. GAB, Breda R 1016, f 93, 25 april 1560.
84. GAB, Breda R 459, f 145^v, 19 oktober 1554.
85. GAB, Breda R 459, f 75, 16 april 1546.
86. GAB, Breda R 477, f 89, 1 oktober 1572. R 478, f 54, 27 juli 1574.
87. GAH, R 1181, f 13, Sint Petrus en Paulus 1397. R 1195, f 45^v, 22 juni 1425.
88. A. Erens, *De oorkonden van het norbertinessenklooster St. Catharinadal te Breda - Oosterhout* (Tongerlo, 1928–1929) 188, 189, no. 240.
89. G.C.A. Juten, *Cartularium van het begijnhof te Breda* (Z.pl., z.j.) 82.
90. C.P. Hoyneck van Papendrecht, *Analecta Belgica*. bd. III, dl. 1 ('s-Gravenhage, 1732) 344.
91. GAH, R 1187, f 238, 14 oktober 1411. G.C.A. Juten, „Het klooster Vredenberg onder Boeimeer. Cartularium”, *Taxandria*, XVI (1909) 116, 117.
92. Juten, „Het klooster Vredenberg”, 113, 114.
93. GAH, R 1182, f 220, zaterdag na Pinksteren 1401. R 1187, f 237^v, 14 oktober 1411. R 1206, f 238^v, 17 maart 1436. Juten, „Het klooster Vredenberg”, 115, 116.
94. GAH, R 1206, f 273, 23 mei 1436. R 1255, f 114^v, 30 september 1455.

- d. Anna Bronckaerts Lodewycx⁸³, onmondig in 1554, in 1560 de huisvrouw van Zebrecht Keyen, schout van Princenhage.
- e. Zacharia Bronckaerts, onmondig in 1554.
- f. Hieronymus Bronckaerts, onmondig in 1554.
- g. Dyrck Bronckaertsdochter, onmondig in 1554.
5. Magdalena Dyrck van Oesterzeel⁸⁴ kreeg van haar vader toen zij trouwde met Joris Brixius van Trier een lijfrente van 8 lopen rogge Bredase maat. Zij was een natuurlijke dochter van Barbara Peter Mertens geheten Josyn.

Barbara, dan voluit geheten *Barbara Peter Mertens diemen noempde Brouwersdochter van Hoochstraten, de welcke men nu ter tyt int gemeyn heytende is Josyn*, was lange tijd huisvrouw geweest van Dyrck van Oesterzeel. Omdat zij haar jaarhuur van f 8 nooit had ontvangen, gaf Dyrck haar in 1546 een lijfpacht van een zester rogge en een lijfrente van f 15.⁸⁵ Deze fondsen zette hij in zijn testament van 1549 om in een lijfrente voor Magdalena. Bovendien kreeg zij alle rogge op de zolder van zijn huis, terwijl haar zoon Jan, petekind van zijn grootvader, alle boeken kreeg.

Uit dit huwelijk:⁸⁶

- a. Dyrck Joris Brixiusdochter, gehuwd met Anthonis Adriaens van Bercheyck.
- b. Barbara Joris Brixius trouwde in 1572 à 1574 met Jan Vaermans te Borgerhout.
- c. Jan Joris Brixius, schrijnwerker te Antwerpen.

IIbis. N. VAN OESTERZEEL was vader of moeder van een zoon, die volgt onder IIIbis.

IIIbis. WILLEM VAN OESTERZEEL⁸⁷ trouwde met jonkvrouw Lyel van Goerle⁸⁸ (Lilia), die blijkens haar testament van 5 februari 1440⁸⁹ (daags voor haar overlijden⁹⁰) de drie eerstgenoemde kinderen had. Haar familie behoorde tot de oude elite van Goirle, wat blijkt uit haar bezittingen. Haar man schonk in 1411 de helft van *die nuwe tiende* van Goirle aan hun dochter Hillegont.⁹¹ Deze tiende was voorheen in bezit geweest van Lyels vader Henric Aleyten van Goerle, daarna van zijn weduwe Lysbeth van der Daesdonc en vervolgens van diens zonen Peeter en Arnt van Goerle, die hem in 1398 aan Willem verkochten voor f 200 „der moynte tshartogen van Gelre”.⁹²

In 1401 gaf Willem van Oesterzeel ‘van Breda’ een van zijn schoonvader geërfde hoeve te Abbekoven onder Goirle in erfpacht uit aan Mathijs Aert Hoefkens van Riel.⁹³ In 1436–1455 is sprake van een erfpacht van 17 mud rogge, die wijlen Willem van Oesterzeel had geheven uit de bezittingen van genoemde Hoefkens; deze vererfde naar zijn dochter Hillegont.⁹⁴

Lyel van Goerle maakte als weduwe in 1440 haar testament. Zij was toen ziek en woonachtig in de Brugstraat te Breda. Haar

95. A.E., „Testament van Liel van Oosterzeel, weduwe van Willem van Oosterzeel. Breda 4 Februari 1440”, *Taxandria*, XLI (1934) 53-56.
96. GAH, R 1192, f 344, 20 juli 1421. R 1226, f 9.
97. GAH, R 1194, f 234^v, 12 oktober 1423.
98. GAH, R 1200, f 267^v, september 1430 (niet gepasseerde akte).
99. GAH, R 1216, f 354^v, 3 augustus 1446. R 1228, 27 juni 1458; f 120, 11 januari 1458; f 169, 12 april 1458.
100. A.E., „Testament van Liel van Oosterzeel”, 53.
101. ARAB, Rekenkamer 20782, rekening 1470–1471, 24 juli 1470.
102. ARAB, Rekenkamer 20782, rekening 1470–1471, 17 april 1471.
103. GAH, R 1208, f 379^v, 2 maart 1438. R 1209, f 343, 26 augustus 1439.
104. GAH, R 1196, f 99^v, 16 januari 1427.
105. GAH, R 1197, f 64^v, 11 januari 1426.
106. GAT, Oisterwijk R 143, f 99, 15 juni 1421.
107. Erens, *De oorkonden*, nrs. 356, 359, 363, 367, 368, 370, 372, 379, 383, 386 (1443–1449). F. Gooskens, „De kanunniken verbonden aan de collegiale kerk te Breda (1303–1504)”, *Jaarboek van de Geschied- en oudheidkundige kring van stad en land van Breda 'De Oranjeboom'*, XXXIV (1981) 40, noemt 1447–1459 als haar ambtsperiode.
108. A.E., „Testament van Liel van Oosterzeel”, 53.
109. GAT, Oisterwijk R 149, f 30, Sint Peters Banden 1435. R 164, f 20^v, 28 mei 1456. GAH, R 1225, f 405, 22 mei 1455.
110. GAT, Oisterwijk R 168, f 9^v, 14 april 1461. R 169, f 7, 24 februari 1462.

dochter Hillegont maakte zij haar universele erfgenaam, maar twee andere dochters (Hanaert en Lysbet) kregen met toestemming van Hillegont tochtgoederen en elk twee zilveren schalen en twee zilveren lepels. Enkele legaten gingen naar haar broer Peeter en haar kleinkinderen Houtappels, 25 el grauw laken bestemde zij voor arme mannen en zij stichtte enkele missen voor haar zieleheil.⁹⁵

- Hillegont van Oosterzeel¹⁰³ trouwde met Arnt Houtappel Ghysbrechts⁹⁶, die haar als huwelijksgoed zijn leengoederen onder Oisterwijk schonk. In 1423 bekende hij aan Willem en Dierck Willems van Oosterzeel 84 gouden arnoldusguldens schuldig te zijn.⁹⁷ In 1430 was Hillegont weduwe en eigenares van een huis bij de molen te Kerkhoven onder Oisterwijk.⁹⁸ Zij leefde nog in 1458.⁹⁹ Kinderen:

- Liel Houtappels, begijn te Mechelen, schonk in 1488 de van haar grootvader Willem van Oosterzeel geërfde novallia van Goirle aan het klooster Vredenberg.¹⁰⁰
- Mechtelt Arnt Houtappels trouwde met Dirck de Borchgrave, als wiens weduwe zij in 1470 in Den Bosch woonde.¹⁰¹ Samen met haar zoon Dyrick kreeg zij in 1471 een sauvegarde.¹⁰²

Bastaarden van Arnt waren:

- Wouter natuurlijke zoon Arnt Houtappels handelde in 1438 en 1439 voor zijn stiefoma Lyel weduwe Willems van Oosterzeel.¹⁰³
 - Marcelis natuurlijke zoon Arnts Houtappel¹⁰⁴ bezat te Oisterwijk een huis aan *die Plaets*.¹⁰⁵ In 1421 was hij de man van een dochter van Wouter Henric Toys.¹⁰⁶
- Hannaert van Oosterzeel zal gezien de testamentaire beschikking van haar moeder, waarbij zij slechts goederen in vruchtgebruik en niet in eigendom kreeg toegewezen, een religieuze zijn geweest.
 - Lysbeth van Oosterzeel. Zij wordt sinds 1443 gezien als non en sinds een jaar later als priorin van „de ghemeyn conuente des godshuys van sente Kathelinendale bij Breda” (Catharinadal in Oosterhout).¹⁰⁷ Haar tante Catharina van Goerle was haar in deze functie voorgegaan.¹⁰⁸

Gezien de contacten en de bezittingen reken ik ook de volgende tot de kinderen van Willem en Lyel:

- Willem van Oosterzeel, volgt onder IVbis op pagina 163.

De volgende komt in aanmerking als Willems bastaard:

- Dely van Oosterzeel trouwde met Aernt natuurlijke zoon Berthouts Back¹⁰⁹ uit Tilburg, wiens moeder Margriet Putkupe Peters Pntkuupsdochter was. Aernt Back hertrouwde met Susanna natuurlijke dochter heer Ghysbrechts van der Borch (kanunnik van Oirschot); zij was in 1461 en 1462 zijn weduwe en inmiddels hertrouwd met Claeus Gielyss Voerendael.¹¹⁰

In 1513 compareerden Dely's kinderen Ghertruyt weduwe

Jan Meeus, Berthout, Willem, Kathelyn, Aerdt, Jan en Ghysbrecht Back voor schepenen van Tilburg.¹¹¹

IVbis. WILLEM VAN OESTERZEEL was gehuwd met Ghertruyt Jans die Hollander¹¹², die in 1432 land te Raamsdonk bezat.¹¹³ Zij verwierf van Aert Houtappel een pacht van een mud rogge uit *Everdeys tyende* te Goirle¹¹⁴; jonkvrouwe Margriet Henrics Everdeys bekende in 1424 bij Willem Willems van Oesterzeel in het krijt te staan.¹¹⁵ In 1443 verkocht Ghertruyt met haar man een pacht van 2 mud rogge Bossche maat, jaarlijks te betalen met Maria Lichtmis, die werd geheven op het achtste deel van de oude tiende van Goirle (zowel de grove als de smalle), dat had toebehoord aan Willem Everdeys, die weleer de pacht aan Ghertruyt had geloofd. Voor deze pacht ontvingen zij van Gerit Beriss van Oerle en zijn vrouw Lysbeth Jans die Hollander een kwart in de volgende erven te Goirle:¹¹⁶

- een huis, schuur, huisje en aangelag (uitgezonderd het stukje land dat Gerit Wouters Back Tymmermans daarin heeft liggen) in *die Nuwenhuysbeempt* aan de Ley;
- de beemd *dat Blokken* aan de Ley;
- *dat Biesendal*, een stuk land van 3 lopenzaad;
- een perceel van 1 lopenzaad akkerland in *die oude stege* aan de waterlaat;
- 2 lopenzaad land in *die Rijt*;
- 5 lopenzaad land;
- 1 $\frac{1}{2}$ lopenzaad land in *Eppenvenne*;
- 1 lopenzaad land aan *die Dorenwech*.

Het wettige oir was:¹¹⁷

1. Jan Willems van Oesterzeel verkocht in 1451 een erfpacht van 12 lopenzaad, die zijn zwager Jan Matheus Bruystens weleer aan hem en zijn broer Willem had geloofd. Zwager Jan kocht de pacht voor 21 gouden gulden.
2. Delya Willems van Oesterzeel, volgt onder Vbis op pagina 163.
3. Willem Willems van Oesterzeel.

Willem had minstens een bastaard:

4. Margriet natuurlijke dochter Willems van Oesterzeel wordt in 1477 gezien als vrouw van Laureys Jan Laureyns Vannys, zoon van Jan Laureyns Henrick Toyt Vannii alias Scoemakers alias Back en van Margriet Bruystens van Andel (dochter van Bruysten van Andel zoon Hessel Snabbe des ouden).¹¹⁸ Haar vader vermaakte haar bij testament *simpelyc om Goeds wille* een erfpacht van 3 mud rogge uit de oude tiende van Goirle.¹¹⁹

Vbis. DELYA WILLEMS VAN OESTERZEEL¹²⁰, geboren omstreeks 1425, trouwde met achtereenvolgens Jan Matheus Loekens en Wouter Wouters van Haren.

Jan was een zoon Matheus Jan Laureyns, die in 1435 kerkmeester van Enschoot was. Matheus zelf was een zoon van Jan Laureyns bij Heylwich Bruystens van Andel, die beiden voor 1422 waren

111. GAT, Tilburg R 265, f 21, 6 maart 1513.

112. GAH, R 1208, f 143, 18 september 1438.

113. RANB, Kartuizerklooster Het Hollandse Huis, regest 832.

114. GAH, R 1211, f 217, 6 juli 1441. Vgl. R 1195, f 45^v, 22 juni 1425.

115. GAH, R 1194, f 227, 27 juli 1424.

116. GAH, R 1213, f 93, 24 mei 1443. Vgl. R 1208, f 143, 18 september 1438.

117. GAH, R 1221, ff 259, 315, 22 februari 1451.

118. J.A.M. Smulders, „De herkomst van een Tilburgs geslacht Smulders”, *De Brabantse Leeuw*, XLI (1992) 21. L.F.W. Adriaenssen, „De erfgenamen van heer Ghijsel Back”, § 23 „De negen afstammingslijne van de auteur”. *De Brabantse Leeuw*, XLIV (1995) 182.

119. GAT, Oisterwijk R 183, f 245^v, 29 november 1476. Met dank aan Nel van Spaendonk-van Opstal.

120. GAH, R 1215, f 192, 5 mei 1445.

121. G. Berkelmans, „Bruusten Bruusten Jans, schout van Oisterwijk (1408–1420)”, *De kleine Meijerij*, XVIII (1966) 110.
122. C.H.J. van den Brekel, *Kroniek van de geslachten Pijnenburg en Van den Brekel 1290–1990* (2 dln.; Nuenen, 1993) I, 494.
123. GAT, Oisterwijk R 144, f 72^v, sint Andreas apostel 1422.
124. GAT, Oisterwijk R 145, f 24a, 7 juni 1426.
125. GAT, Oisterwijk R 149, dl. I, f 22, 6 mei 1435.
126. ARAB, Leenhof van Brabant 122, f 370^v, 25 februari 1462.
127. RANB, Raad van Brabant 1111, f 434, 11 augustus 1464.
128. ARAB, Leenhof van Brabant 124, f 53, 18 december 1468. RANB, Raad van Brabant 1111, f 434, 24 december 1478.
129. Schillings, *Matricule*, II, 170, no. 66, 8 juni 1466.
130. Schillings, *Matricule*, II, 90, no. 15, 20 september 1461.
131. GAT, Oisterwijk R 159, f 13^v, Sint Servatius 1451.
132. GAT, Oisterwijk R 166, f 16, 15 april 1458.
133. GAH, R 1238, f 8/vo, 12 december 1468.
134. F.W. Smulders, „Nog eens over de Oude Schouw in Berkel”, *De kleine Meijerij*, XVIII (1966) 116.
135. In de kwartierstaat van Gerard Steijns is zij nummer 15437, in die van mij nummer 17709.

gestorven.¹²¹ Hij werd ook wel Matheus Heylwich Bruystens van Andel genoemd.¹²² Matheus Jan Laureyns en zijn broer Jan Bruijstons stonden in 1422 samen met hun neef Aert die Bont Henrics Bonten Margrietenzoon (gehuwd met Matheus' dochter Geertruyt) borg voor Herman Hermans Wyten, *of dat zake were dat desen voerscreven Herman scade of commer queem van alsulken twyn-tich Hollantsche gulden als dese selve Herman den voergenaemden Aert de Bont gegeven ende betaelt heeft vanden vorsteryen van Oesterwyc*; Aert beloofde de broers voor hun risico schade-loos te zullen houden.¹²³ In 1426 pachtten de hroers Matheus Jans en Jan Bruystens met vier vennoten de tiende van Enschoot voor 72 mud rogge¹²⁴, met andere vennoten pachtte Matheus in 1435 voor 68 mud rogge een andere tiende van de abdij van Tongerlo.¹²⁵

Kinderen van Jan Matheus Bruystens alias Loekens en Delya van Oesterzeel noemden zich Van Andel en Van Oesterzeel. Bekend zijn:

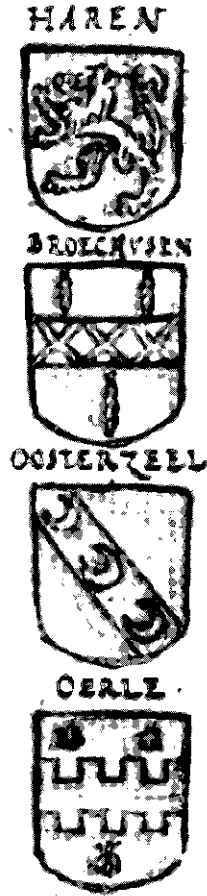
1. Matheus Jans van Andel erfde van zijn oudoom Jan Bruystens van Andel het goed Ten Dycke onder Enschoot, dat leenroerig was aan de hertog van Brabant; in 1462 deed hij hulde aan zijn leenheer.¹²⁶
2. Willem van Andel geheten van Oisterzele werd na het overlijden van zijn broer Matheus in 1464 verheven in het leengoed Ten Dycke te Enschoot, dat bestond uit 10 bunder land, 10 bunder wei, 10 hunder broek en een hofstad met een huizing te Enschoot (*mitten grave dair toe behorende, gheyten tgoet ten Dyke*, ongeveer 1½ bunder groot) met diverse percelen land te Enschoot (waaronder *den Hooghen schoet*), te Loven onder Tilhurg en *inden Huekelemsschen acker*.¹²⁷ In 1468 of 1478 verkocht hij het leengoed aan Wouter van Haren, zijn stiefvader.¹²⁸

Zeer waarschijnlijk was Willem identiek aan Wilhelmus de Andel uit het bisdom Luik, die in 1466 als student in de vrije kunsten werd geïmmatriculeerd aan de universiteit van Leuven. Hij werd later kanunnik en pastoor van de Sint-Gertrudiskerk te Leuven, waar hij op 23 november 1511 overleed.¹²⁹ In dat geval was hij een volle oom van Mariken Oesterseels, de non die de brief schreef.
3. Jan van Oesterseel was priester, toen hij zich in 1461 liet inschrijven als rechtenstudent aan de universiteit van Leuven.¹³⁰ Hij was vader van:
 - A. Mariken Oesterseels alias van Loven, non in het franciscanessenklooster te Geertruidenberg.

Wouter van Haren¹³¹ was in 1480 kapelmeester van Enschoot. Hij was gegoed te Haaren¹³² en kocht in 1478 het leengoed Ten Dijke te Enschoot.¹²⁸ Zijn vrouw Delya van Oesterzeel bezat in 1468 het tochtrecht van een hoeve bij *die Wenicksvoert* te Goirle.¹³³ Bij haar was hij vader van:

4. Wouter Wouters van Haren. Hij erfde het leengoed Ten Dijke

te Enschoot.¹³⁴ Hij trouwde met Dingen Jan Roeloffs, bij wie hij vader werd van onder meer Odilia van Haren.¹³⁵ Zij werd bij Gherit Brock Janss de moeder van Wouter Brock.

Detail van Buchelius' tekening van de grafzerk van de in 1611 overleden Wouter Brock in de Domkerk te Utrecht (AU, Bibliotheek 1840, f 21^v).